

EX LIBRIS
ILLVSTRISSIMI VIRI,
DN. DAN. LVDOLPHI,
LIB. BAR. de DANCKELMANN,
S. REG. MAI. BORVSS. CONSILIARII
STATVS INTIMI, cetera,
BIBLIOTHECÆ ACAD. FRIDERICIANÆ
TESTAMENTO RELICTIS.

T.

Na. 38.

ORATIO
 DE CAUSIS, CE-
 LEBRATIONE AC DI-
 GNITATE SCHOLARVM IN
 veteri & nouo testamento constitutarum,
 habita Helmæstadij in inclyta Academia
 IVLIA Calend: Februarij anni
 Epochæ Christianæ
 CIO. IO. XCI.

à
 M. HENRICO ACHEMIO.

HELMÆSTADII
 Excudebat Iacobus Lucius, Anno 1593.

ILLVSTRISSIMIS AC
 OPTIMIS PRINCIPIBUS ET DOMI-
 NIS, DOMINIS ERNESTO, ET CHRISTIANO
 fratribus, laudatissimis Brunovicensium & Lu-
 næburgensium ducibus, celsitudinis domini patris, domini
 Gulielmi principis gloriosissimi nuper a perturbationibus hu-
 ius vitæ ad fruitionem cælestis pacis & beatitudinis avocati
 vicem subeuntibus, dominis suis clementissimis
 divinam benedictionem pre-
 catur.

 Pes, salvete duces, favore cæli,
 Virtutis patriæ: ter hinc, quaterq;
 O salve generose sanguis (orte
 Divo principe stirpis ò vetustæ
 Brunonis, celebris domusq; lunæ

Arcis: principe matre, regionum
 Heroum Daniæ genus refert quæ
 Iure) flos pietatis, atq; divæ
 Lumen iusticiæ: superna tecum
 Pax sit, quæ foveat data salute
 Tuas res: animam potente verbi
 Pastu: munere sanitatis almo
 Corpus largiter augeatq; donis
 Extra quæ bona sunt: Dei sit hæc pax
 Principum domui, sit eius altrix.

A 2

Verum

Verùm gratia cùm favore multo
Cœli, quos habitat locos? docetur
Vbi ius superùm, Dei quod est vox,
Integrum, improbitatis atq; purum,
Affectu sine reprimente iussa
Cœli: temnere, qui statuta Divùm,
Ac ausit vacuas salute voces
Frustrà spargere: quod solet Getarum
Dira gens, Scythiæq; sit procul sit
Longè gens studijs iuvat nefandas
Quæ res, & reprobat Deo probatas.
Sede, qua vitij timor locat se,
Et virtutis amor. Bonis redundant
Certè hîc omnia, cœlitus fluunt quæ.

Ergo justiciam tuentur, his, qui,
Publicas ratione legis & res,
Prima cura sit hæc, laborq; primus,
Cultus relligionis integer sit,
Et vox pura sonet Deo profecta:
Quæ non sub specie ferat salutis
Toxicum nocuo potens vigore.

Atqui mons vacuus fit inde cæsa
Crebrò vt arbore, frondibusq; cassus,
Colle si careat virente plantis,
Eius quæ repleant scrobes repostæ:

Sic

Sic & mons domini facer piorum
Sion destruitur, fouens tenellas
Stirpes colliculus, ferax Lycium
Hunc si destituit: vigente surgat
Flore in quo soboles: propago quæ sit
Cætus, sancta Dei pio sequentis
Corde iussa: Scholæ magistra quare
Sit domus pietatis, ac timoris
Veri numinis, officina sancti
Spiritus, studij boni appetendi,
Vitandiq; mali: tenax sit omnis
Virtutis, vitium fugans, nefas ut
Exulet procul inde, dissipat quod
Laudem iusticiæ boni coloris
Subter tegmine proditoris æqui,
Et sacræ fidei: dolos opertam
Iactantes speciem, lues domus, sint
Hinc procul: violator atq; cultus
Diuini fugiat, precumq; foetor
Iustarum: tragici procul melodæ
Absit relligio vocantis iram
Divûm, prodiga quæ salutis, ac est
Gratiæ: petulantis hinc putetur
Linguæ luxuries, ferenda sanctè

Dēmens sacra Deo: iocis sub atq;
Ludis perniciem struentis inde
Ars cedat, populi leves meretur
Quæ plausus. Medicamen at salubre est,
Factionis opus trahens pericla
Quod tollit, fuga iussa negligentis
Contentus superùm: quies manebit
Florens, paxq; suis opes feret sic.

Hisce libera sic domus fuisset
Doctrinæ vitijs, boni maliq;
Arbor cognitionis, insita horto
Eden, si veteris venena noxæ
Evitasset homo. Deo receptis
Sic domus studijs fuit dicata
Enos, cœperat invocare dium
Qui nomen: schola talis extititq;
Patris Thariadæ docentis olim
Lagæum populum: fuitq; talis,
Sano dogmate quæ fovebat arcam
Fœderis: similis quibus fuitq;
Thesbitæ domus: huius & ministri
Quondam Saphatidæ: sequuntur, & qui
Hunc vatam: revehentis & salutem,
Amissumq; bonum sui cruoris
Fonte Christiadûm lœm lauatae   Genti:

Genti: Quotquot ab hoc fuere docti
Mystarumq; Decus quod est ministræ
Lausq; vera scholæ Deo docentis
Orta: Gloria perpetim hæc manebit.

Quare tanta salus sit, atq; fructus
Moris cum veterum, probandus idem
Et nobis, meditatione digna
Estq; res, ratione, qua statuta
Maiorum valeant; vacentq; peste
Destruente bonas, fovente sed res
Noxias: meditamini potiti
Rerum, floreat ut salubris ergo
Hæc res, quæ cupidam sitim liquore
Israel relevat, vadiq; tollit
Amne Castalij, calens iuventæ
Quæ pectus premit. Illa volverem cum
Mente, suasio quæ rudis minevræ
Dictavit, duce gratia superna,
Hæc apertè animus fuit referre
De scholis: titulo sub atq; magni
Tutus nominis, hæc sacri vireti
Divinos latices benignitate
Tutanti, fidei integrè legentum
Parva mittere, publicoq; iuri.

Quæ cum fontibus hausta sint saccratis,   Le-

Lectoriq; ratas referre causas
Ortus, atq; status docentis auctus
Moris, munere, res, Dei probatas
Norint: In folio piè sedentùm
Cor & flectere, liberalitate
Illos ut foucant, sapientiæ, qui
Sancto monte Dei trahentis ortum
Naturæ cupiunt decus parare:
Nec nō immemoris movere labem
Factorum bene mentis: At favore
(Principes fidei salutis, atq;
Duces iusticiæ bonum ferentis)
Altus sum patriæ benignitatis
Olim magnificentia, sacratos
Scrutarer studijs Dei recessus
Verbi: cum sophiæ sacro vacarem
Sumtu, quæ superùm fuit creata
Lege: me pietate cum Lycium
Formaret Viadri: decus foveret
Cum me Neccareum pio labore
Virtutis: foveat Deus laborem.

Clementissima celsitudo, virtus
Vestra & justiciæ, precor, resumat
Altrix exiguos, feruntur hîc qui
Fructus, pectore consulentis æqui

Ac

Ac boni, rigui sacro vireti
Fonte, quod fovet ampliora vobis
Dona, tempore quæ suo ferentur.

Cui vos incolumes Deus reseruet,
Dux Erneste tegat tuam, tegat dux
Christiane tuam Iehoua vitam
Cœli præsidio: tegat sub umbra
Alarum bona conferente pacis,
Virtutis dominamq; Dorotheam
Custodem pietatis atq; cultus
Matrem: sic reliquam tegatq; prolem,
Et fratrum decus, & decus sororum,
Divum munus: amor sequatur illos
Cœli plurimus: in timore sancti
Vivant numinis, ut colant statuta
Cœlitum: tueatur omnium jus
Fidè consilij. Deus reseruet
Sic vos incolumes beatitate,
Rectos lumine veritatis, atq;
Iugiter benedictione ditet.

*Illustrissima eorum celsitudinis
humilis servus*

M. Henricus Achemius.

B

EPI-

EPIGRAMMA

In arborem vitæ, item cogni-
tionis boni & mali horto Eden para-
diasico insitam.

Arbor quid signat vita, quæ floret in horto
Eden, cujus cum vita sapore venit?
Autorem vitæ Christum docet: arboris hujus
Vsus nam mortis noxia sensa fugat.
Sed vicina boni celebrata maliq; quid arbor
Cognitione notat? lege statuta docet.
Monstrat opus vitæ, noxam lex arguit, unde
Damnatur: sicq; malum cum bonitate refert.
Fructibus, ut vinas, ligni tu vescere vitæ,
Hujus erit gustu vitæ beata tibi.

ORATIO
De Scholis.

Vanta res sit, optimi auditores, reipublicæ Ecclesiasticæ ciuem esse, docet votum regij prophætæ Davidis, quo à Deo petit, vt habitet in domo eius omnibus diebus vitæ suæ ad conspiciendum pulcritudinem Iehouæ, & visitandum templum eius, &c. Non enim majus alicui in hac vita bonum obuenire potest, quam esse in coetu, extra quem non est salus & vita, amplectentium veram de Deo doctrinam, & fruuentium beneficijs à Christo saluatore ei collatis. Etenim hic Deus agnoscitur, inuocatur, colitur, celebratur: hic creatura logica suum finem consequitur: hic omnibus cælestibus rebus efficaciter muneratur: hic verè spiritualia bona nanciscitur: hic æternæ vitæ consuetudo, & beatitas inchoatur. Est namq; caput Ecclesiæ, & summus pontifex ipse filius Dei Ihesus Christus, ex cuius latere aquam & sanguinem effundente illa ædificatur.

Psalm. 27

August:

Q. 65. Q.

45.

Ad Ephes

2.

1. ad Ti-

moth. 3.

Yrenæus

lib. cont.

valent:

cap. 3.

Ambros:

lib. 3. cap.

2. in Lu-

cam.

Matth. 16

Matth. 18.

Quo eodem summo angulari lapide ac petra subsistente immotum eius fundamentum est, doctrina Prophetarum & Apostolorum. Qua de causa columna & firmamentum veritatis, item custos fidei nuncupatur. Idem autem Christus corpus est, cui membra per lauacrum regenerationis ac renouationis spiritus sancti inseruntur, & verum sui pontificis corpus & sanguinem participant. Vnde Ecclesia mater viventium appellatur, cuius anima una est, unum cor, unum os. Cujus robur, potestas, & decor gloriosa sunt. Portæ enim inferorum aduersus eam non prævalent: claves regni cælorum ipsi commissæ sunt, vt quæ solvit in terra, & in cælo soluta, quæ verò ligat, ligata sint. Sub gravissimis vero ærumnis & maximis afflictioni-

Psal. 25.

Psal. 83.

Proverb.

22.

Proverb.

24.

bus victorijs mirando modo obtentis se ostentat, & pretiosis martyrijs conorata magnificè splendet. In quarum rerum meditatione animus vniuscuiusq; electorum versatus suum cum eodem propheta affectum & desiderium ita exponet: Iehoua diligo habitaculum domus tuæ, & locum domicilij gloriæ tuæ &c. Item, Quàm dilecta tabernacula tua, domine virtutum, concupiscit, & deficit anima mea in atrio domini. Verum enimverò vt montes non sunt sine collibus, nec syluæ sine seminarijs: ita neq; Ecclesia sine scholis Spiritus sancti *ἐκκλησίᾳ* subsistere potest. Etenim illi rebus requisitis destituti collabuntur & intereunt: & hæc desideratis orbata causis altricibus ruinam edit. Quapropter quanta ratio Ecclesiæ Dei habenda est, quanta dignitas & gloria in eius salute sita: tantum studium, opera, officium & labor in id conferenda sunt, vt scholæ constituantur, conseruentur, augeantur, ornentur, floreat. Hæ enim sunt verè tabernaculum testimonij, & arca fæderis, in quibus doctrina Prophætica & Apostolica, philosophorumq; ac iurisperitorum disciplina, quæ etiam vox divina est, asseruantur. sunt fidelissimæ fasciarum Christi salvatoris, hoc est, linguarū & liberalium artium, quibus nostra salus ac vita inuoluta est, custodes: sunt locus, ubi iuxta sapientissimi regis Solomonis monita cor ad doctrinam apponitur, & mel comeditur, quod vt bonum est, & fauus dulcis gutturi: sic & præceptiones sapientiæ animæ &c. Qua propter cum & nos in scholastico vitæ genere divina dispositione constituti simus, vt doctrinam de cælesti veritate, & alijs bonis rebus conseruemus, integrum scholarum statum tueri studeamus, & in eo munere, diligentiam, fidem, tolerantiam, aliaq; virtutum officia præstemus, schola nostræ orationis materies erit. Quæ ne confusè, sed electè ac discretè proponatur, primò de causis, ob quas scholæ constitutæ fuerunt, & in posterum constitui debent, dicemus: deinde scholas ab initio mundi semper Ecclesiæ Dei coniunctas fuisse in veteri & nouo fædere commonstrabimus: & ad
extre-

extremum pauca de dignitate, & laude ordinis scholastici sub-
jiciemus. Hæc quia ab hoc loco non sunt aliena, sed vt à li-
beralibus, & bonarum rerum studiosis cognoscantur digna,
viros doctrina & virtute venerabiles pro suo in rem literariam
fauore ac beneuolentia, nobiles verò ac ingeniosos adolescentes,
pro amore res statui ipsorum cognatas percipiendi ab aliarum
rerum cogitatione parumper animos abducturos, & ad has
tam vtilis, tam salutare, tam iucundas linguæ balbutientis hæ-
sitantia proferendas excitaturos esse, in optimam spem addu-
cimur.

Hominem creaturam logicam non ad vitam incultam, &
ab hominibus desertam, sed vt cum alijs in societate coniun-
gatur, à Deo creatore conditum esse & sacræ & ethnicorum
literæ testantur. Siquidem vtraq; decalogi tabula ipsum cum *Exod. 20.*
altero sociat, prior cum Deo, posterior cum homine. Quippe
primum præceptum regit cor hominis, & docet, qualis debe-
at esse noticia Dei, & quales affectus, qui illam comitari solent.
Secundam regit linguam, & concionatur de externis cultibus,
qui in sermone consistunt. Nam sicut in corpore humano
cordi proximè conjuncta sunt organa vocis & sermonis: ita
Deus non tantum vult internis veræ sui agnitionis cultibus affici,
qui ex corde proficiscuntur, sed etiam lingua laudari, sermone
& verbis efferri, ore vult celebrari. Tertium vero præceptum
collocat hominem in societate Ecclesiæ, ideoq; de externis
cultibus docet, qui in illius conuentibus exerceri debent.

Quartum ordinat œconomias & politias, & sic societatem
totius generis humani munit. Sic quintum vniuscujusq; homi-
nis corpus & vitam tutatur. Sextum metas conjugiorum præscri-
bit. Septimum singulorum domicilia, & alia vitæ necessaria
confirmat. Octauum cuiusq; hominis famam defendit, & ve-
ritatem iudiciorum ordinat. Deniq; nonum & decimum ge-
neralem omnium præceptorum decalogi declarationem sub-
jungunt, quod in illis non tantum de externis virtutibus vel

operibus præcipiatur, sed interna etiam prauitas & concupiscentia accusetur, infimuletur, damnetur. Ita præcepta Dei hominem in communione collocant. Quibus & philosophi sapientiores consentanea tradunt: Plato enim sapientiæ & politioris literaturæ laude celebratissimus hominem ἀγελαῖον ἢ κτηνωτικόν quod Tullius exponit, ad congregationem coniunctionemq; & naturalem communitatem natum, esse docet. A qua sententia præceptoris discipulus Aristoteles non discessit, quando ait: τὸ ἄνθρωπος λέγεται, ὅτι αὐτὸς μόνω τῷ ζῳῆ βίον μονώτις, ἀλλὰ ἔργον ἔχει, ἢ τέκνοις ἢ γυναίκεσσι, ἢ ὅλοις τοῖς φίλοις, ἢ πολιτοῖς. Ἐπιπένη φύσις πολιτικὴν ἀνθρώπου: satis autem esse id ipsum per se dicimus, non quod ipsi soli, vitam solitariam agenti, sed quod & parentibus, & liberis & conjugii, & (vt semel dicam) amicis & ciuibus satis est. Quandoquidem homo ad vitam societatemq; ciuilem natus est. Et alibi: πολιτικὸν γὰρ ὁ ἀνθρώπος καὶ σὺ ζῷον πεφυκός. homo enim ciuile animal est, ad societatem vitæ aptum natura. Quid quod ipsa optima omnium rerum magistra generationis sobolis, educationis, institutionis & contractuum experientia idem apud omnium animos testatum relinquit. Certè in infinitum vagatur mutua officiorum communicatio inter homines per totam vitam. Quapropter & hoc theorema, hominem ad societatem esse natum, est fons totius philosophiæ moralis, & doctrinæ iurisperitorum. Manifestum igitur hinc est, hominem non ad solitudinem, sed ad societatem; non ad secessum, sed hominum cætum: non ad indigentiam, sed ad frequentiam: non ad inopiam, sed eorum copiam esse creatum. Verum enim verò primam hominis societatem cum Deo esse iuxta ordinem decem verborum huius piæ ac scienter statuitur. Etenim cum naturalis causæ & effecti sit copulatio, & Deus illud αὐτὸς ἄρχειον, αὐτόκαλον, αὐτάρχαθον causa hominis existat, homo verò ipsius effectum, totum hominem à Deo pendere, & illum ad huius voluntatem se conformare debere in medio positum est.

In pri

In primis cum homo imaginem Dei creatoris referat, cuius summa est perfectio, & pulcritudo congruere cum archetypo. Ne dicam quod finis hominis idem luculentissimè arguat. Siquidem ille, ut vel ethnicus orator admodum præclare id docet, conditus est ad Deum contemplandum, & imitandum. Vnde inferre licet ad societatem conditos esse homines, ut in eorum frequentia luceat noticia Dei, ut Deus agnoscat, invocetur, & celebretur, alijq; ab alijs ea doctrina imbuantur, quæ aditum ad æternam læticiam, & Dei consuetudinem aperit. Quod cum sine cætibus docentium & discipulorum fieri nequeat, prima constitutionis scholarum causa fuit, vera perfectaq; essentiæ Dei & voluntatis noticia, ne de his homines dubitantes, errantesq; , ut regina illa Euripidea, invocent.

2. de natura Deorum.

Euripid: in Troad.

ὦ γῆς ὄχημα καὶ τῆς γῆς ἔχων ἔδραν
 ὅστις ποτ' εἰ δυνάστης εἰδέναι
 Ζεὺς εἴτ' ἀνάγκη φύσεως, εἴτε ἤ βροτῶν
 προσεζάμην σε:

*O terra vehiculum & in terra habens sedem,
 Quicumq; tandem es impervestigabilis Iupiter:
 Sive es necessitas naturæ, sive mens quædam humana,
 Te invoco:*

Sed in studijs cognitionis Dei, & pietatis integrè, iusteq; versentur. Etenim per necessarium fuit, quasi de manu in manum perspicuum veræ invocationis in Ecclesia, & falsæ seu idololatricæ in posteritate Cainica, quæ secessionem à pijs fecerat, discrimen tradere. Qua de re & hoc mandatum Deus patribus dedit: ponite corda vestra in omnia verba mea, quæ ego testificabor vobis hodie, ut mandetis ea filijs vestris custodire, & facere ac implere universa quæ scripta sunt in volumine legis. De qua & psalmus ait: Suscitavit testimonium Iacob, & legem posuit Israel, quam mandavit patribus nostris, ut nota facerent ea filijs suis, ut cognoscat generatio altera. Filiis autem

Deut. 32.

77.

loco

Deut. 32. loco antea citato ita præcepit: Interroga patrem tuum & annuntiabit tibi: maioresq; tuos & dicent tibi. ubi secunda causa deprehenditur, necessitas propagationis doctrinæ de Deo, qua ad posteritatem transmittatur. Hæc à me non temerè dicta, sed necessariò à Deo illa esse facta ut videatur, vestris, quæso, cogitationibus (quæ quamvis regionem amplecti, & in ea situm loci ad suum arbitrium fabricari possunt) cogitationibus, inquam, fingite alicuius horti optimis quibusq; arboribus consiti amœnitatem. Si vestris animis hanc finxistis, aspiciate arbores, aspiciate pulcherrimos fructus, aspiciate generosa fructuum genera. Atqui hæc omnia nonne vetustate, nisi teneræ plantæ succrescant, consenescent? nonne interibunt? nonne ad nihilum tandem recident? Nemo, opinor, vestrum est, qui hoc negabit. Hinc, quæso, cogitationes, in quibus defixi estis, ad Ecclesiam Dei convertite: quæ licet viris omnigenij, virtutis & doctrinæ laude illustribus fulcita & firmata sit, quorum labor fructuosus est, nonne tamen, nisi furculi scholarum *φύτλας* insiti colantur, ruinam edet? nonne vastabitur? nonne tandem funditus peribit? Profectò & hæc firma vestrum omnium assensione comprobantur. Hinc accedit & hæc causa, quod in cœtibus hominum doctrinam de creatione omnium rerum ac vera calamitatum mortisq; origine inculcari oportuerit, quæ cæteroqui in dubitationem adducta perniciosissimum errorem creant. Quid enim philosophi tantarum rerum ignari docent? nonne *επιπορευ* inducunt? nonne inscitiam in perniciem vocant? Quid de pulcherrimo totius mundi systematis ordine tradunt? nonne dubitant, & fallacissimè se studiosis veritatis venditant? Quid de tam mirabili rerum serie & continuatione, tam raris siderum cursibus, stasisq; redivisibus, *ἠγνοῦς ἐννοῖας*, consignatis in animis notionibus sempiterna specierum conseruatione, & similibus, nonne ambigunt? nonne alijs fraudem faciunt? Quid de tanta in genere humano confusione & perturbationibus, tanta scelerum & vitiorum

tiorum colluvione? nonne inscitè nugantur, & alios decipiunt? de quibus omnibus cætus electorum divina voce edocetur. Postquam verò Deus in Ecclesia semper vult extare libros propheticos & Apostolicos, his scriptis mentes hominum regi, & accendi noticiam ipsius, quod sine studijs linguarum, quibus doctrina de æterna nostra salute, tanquam involucris tegitur, & velis quibusdam obtenditur, liberalium doctrinarum ac philosophiæ fieri nequit, & hæc constitutionis scholarum causa fuit, vt alij alios literas docerent, quarum cognitione instructi divinum sermonem enarrarent, & interpretarentur: ingenuæq; artes, quæ sunt fontes bonorum, & in vita utilium rerum, ad multa secula usq; propagarentur. Adipiscuntur enim mortales ex literis humanioribus insignia emolumenta, nempe cognitionem siderum motus, anni rationem, qua si essemus destituti, nulla foret temporum distinctio, nullaq; certa series, quæ est clarissimum omnium historiarum lumen: supputationes in contractibus ad conservandam justiciam commutativam: curationes morborum, quas Syracides omnibus egregiè commendat. Quid quod literæ, monstratis *cap. 38.* sacrae scripturæ & philosophiæ fontibus, ostendunt locum, magnæ his tristissimis temporibus sterilitatis solatium, ad quod mentes conversæ acquiescant. Quippe scholæ sunt locus ille & rus poëticum, in quod justitia aufugisse fingitur: ubi sunt vomeres, sunt aratra, sunt cylindri, sunt occæ, sunt rastra, sunt falces, quibus aratur, iteratur, coæquatur, feritur, occatur, metitur: Scholæ, inquam, sunt illud rus & campus fertilissimus, ubi copiosissima divinarum rerum ac omnium bonorum seges surgit, quæ pascit, saturat, & lætificat universas orbis terrarum regiones. Quod enim est, quæso, plantarium paradisi Dei? nonne schola? Quod seminarium, quis collis, in quo plantulæ succrescunt, quibus in montes domini translatis Ecclesia Dei augetur, & conservatur,? nonne schola? Quæ est illa officina ex qua viri prodeunt, qui rempublicam capeffunt, & gubernacula

C

cula

cula rerum tractant? nonne schola? Quæ domus honestatis & virtutum studijs consecrata est? nonne schola? Quod delubrum commercij, quod cum musis habetur, id est, cum humanitate, & doctrina constituitur? nonne schola? O beatissimus illius plantarij locus schola: ô fructuosissimum seminarium schola: ô elegantissima officina schola: ô domus pulcherrima schola: ô delubrum Musarum sanctissimum.

Genes. 2.

Decurso iam nostræ viæ spacio ad secundum pergeamus, in quo illustres veteris & novi testamenti scholas animo ac ratione lustrabimus. In rerum primordijs cum homo ad imaginem Dei creatus esset, quoad in illa integritate permanens augustissimum innocentia decus conservabat, in perfecta rerum cognitione viguit, unde cuilibet, ut scriptura docet, animantium secundum naturam & proprietatem nomen imposuit, cui Deus peculiare præceptum dedit, de arbore cognitionis boni & mali: quod nisi violasset, procul dubio cum suis prope eandem in paradiso veræ voluptatis & deliciarum horto convenisset, ac ibidem iuxta ac in Ecclesia vel schola illos de rebus divinis, de essentia & voluntate Dei creatoris docuisset: Ac sic augustissimum Ecclesiæ, seu scholæ argumentum fuisset, locus cognitionis boni & mali. O verissimum ante lapsum hominis scholæ nomen: ô pulcherrima augustissimæ rei nomenclatio: ô præclarissimum illustrissimi loci symbolum. Post lapsum verò Adamus accepta prima Evangelij in paradiso promissione, non modò suis de illa concionatus fuit, sed etiam, postquam Cainus cum sua familia secessionem fecerat, corruptelam illius dogmatis, ac quomodo hoc fugere, verisq; ac solidis rationibus refutare discerent, monstravit, quod in scholis in minimis ponendum non est. Quam ob causam & Deus ante mundi diluvium patriarchis non exiguum vitæ curriculum circumscripsit, sed longinquitate produxit, ut auditores à *Ἰοπίστος* haberent, ut non solum integram de promissione doctrinam conservarent, sed etiam Caini depravationes repref-
las tol-

fas tollerent, ac illorum animos documentis ad id necessariò
 referendis inquisitionis rerum physicarum, virtutum, aliarumq;
 bonarum rerum & in primis mathematicum, ut ex Iosepho videre
 licet, adaugerent. Quod idem & de Setho loquens testatum
 facit, quando ita scribit: Hic ubi eò ætatis venit, ut iam quid
 rectum esset, discernere valeret, virtutis studijs se totum dedi-
 dit, & cum vir optimus evasisset etiam nepotes sui imitatores
 reliquit. Qui quoniam erant omnes bona indole præditi, &
 patriam absq; seditione incolebant, in perpetua felicitate vitam
 exegerunt, sapientiamq; cælestium rerum atq; ornatum ani-
 madverterunt. Ne autem hæc inventa, ex hominum noticia
 dilaberetur, ac prius perirent, quam pernoscerentur, cum Ada-
 mus universalem rerum interitum fore prædixisset, unum in-
 cendio, diluvio alterum, erexerunt duas columnas, unam la-
 teritiam, alteram lapideam, & utriq; sua inventa inscripserunt,
 ut si illam diluvio deleri contingeret, hæc superstes hominibus
 discendi facultatem faceret, & quæ inscripta continebat, spe-
 ctanda exhiberet. Ajunt enim lapideam illam ab illis dedica-
 tam, quæ & nostris temporibus extat in Syria. Hæc ille de sin-
 gulari studio, & laudabili industria, de vehementi amore patri-
 archarum erga philosophiam & in primis mathemata ante dilu-
 vium. Vbi cum hæc Deo ipso penè docente Hebræis tradita
 legas, nunquid cum aliæ disciplinæ tum etiam logica facultas
 animali logico divinitus inspirata à patriarchis quin exculta sit,
 dubites? cum idem ex Eusebio pateat, qui scribit: ejus exerci-
 tationes non in putidiusculis, scholasticis & sophisticis de ar-
 te ipsa contentionibus apud Hebræos fuisse, sed in explicatio-
 ne historiarum, in compositione canticorum & poematum,
 ænigmatumq; enodatione constitisse. Cæterum studium pa-
 triarcharum in exercitatione doctrinæ cælestis celebrat Moy-
 ses Θεούητης ille, quando refert: quod Enos cœperit invocare
 nomen domini Dei, hoc est, prædicare, publicè profiteri, glo-
 rificare & celebrare: Quo eum primum statuere videtur, qui
 nomine

lib. 1. cap.

4.

lib. 1. cap.

3.

de prepa-

rat. Evan-

gel.

Genes. 4.

nomine Iehouæ usus est, ut medio & argumento rerum pre-
 catione impetrandarū, quod idem illi fuit, quod nobis est Christus
 μεσίτης ac sequester unicus. Et de Enocho idem ait: quod cum
 Deo ambulaverit, hoc est, eius cultui vacauerit, rebusq; divi-
 nis operam dederit. Quem Ecclesiasticus celebrat, quod Deo
 perplacuerit, & aliò translatus sit in exemplum poenitentiae ad
 omnes nationes. Quem Epistola ad Hebræos magnificè prædi-
 cat, quod ante mortem testimonium habuerit, quod Deo pla-
 ceret. Hæc sunt testimonia de studijs doctrinarum, & scholis
 ante cataclysmum evidentissima. Postea verò cætus docentium
 & discipulorum collectos fuisse Noachus nobis testimonio est.
 Quem quia scriptura hoc præconio prosequitur, quod gratiam
 coram Deo invenerit, vir iustus & perfectus in generationibus
 suis fuerit, ac secundum Deum ambulaverit, cui studium, quo
 suos de essentia & voluntate Dei, alijsq; bonis rebus fideliter e-
 rudivit, in dubium vocaretur. Siquidem Apostolus Petrus eum
 κήρυκα δικαιοσύνης præconem iusticiæ appellat. Et epistola ad
 Hebræos hoc amplissimum ipsi elogium tribuit, quod institu-
 tus sit κληρονόμος τῆς κτ' πίστεως δικαιοσύνης, hæres iusticiæ, quæ per
 fidem est. Suppeditat & hoc evidens nobis constitutionis scho-
 larum argumentum, quod cum Deus tempore exædificationis
 turris babilonicæ linguas confunderet, primaria Hebræa, qua
 cum Deus ipse ab initio mundi cum hominibus locutus est,
 tum omnes patriarchæ ante diluvium usi fuerunt, in familia
 Eberis manserit. Quod sanè absq; scholis, in quibus linguæ
 conseruantur, ac docentur, minimè fieri potuisset. Verum enim
 vero, ut tacitas prætereamus scholarum constitutiones singulo-
 rum patriarcharum, Abrahami hac in re laudes cum mundi se-
 necta propè senescentes ab oblivione hominum atq; silentio
 vindicandæ: Abrahami industria celebranda: Abrahami in
 hoc vitæ genere, diligentia, officium & fides commemoranda
 est. Qui cum quondam in Aegyptum migrare cogeretur, Iosephi
 relatione constat, quod permissu regis Pharaonis cum
 viris

cap. 5.

cap. 44.

cap. 11.

Genes. 6.

2. epist.

cap. 2.

cap. 11.

viris ibidem plurima doctrina excultis disputaverit, & falsita- *Ioseph. 1.*
tem, quæ ipsorum animis penitus infederant, opinionum ita *lib. antiq.*
arguerit, ut apud omnes homo doctissimus, & disertissimus *cap. 9.*
habitus fuerit, & ut professor AEgyptios in arte Arithmetica
& Astronomica instituerit. Quo Iosephi testimonio ostenditur
doctrinas liberales & artes illis ignotas, à patriarchis primum in
eorum regionem invec̄tas fuisse. Quod & psalterium regij *Psal. 105.*
prophetæ Davidis comprobat de Iosepho commemorans,
quod illum rex AEgypti dominum domus suæ constituerit, ac
principem omnis possessionis suæ ad erudiendum principes &
seipsum, ut senes sapientiam doceret. Et Pythagoras, ut Trogus
tradit, in AEgyptum profectus ab eius sacerdotibus ceremoni-
as, potentias numerorum, ac solertissimas Geometriæ formu-
las, à Chaldæis Astronomiam, stellarum status, ambitus & effe-
cta didicit. Quas artes ab illis perceptas postea secum in Ita-
liam transportavit, & ibidem circiter sexagesimam olympia-
dem, quæ incidit in annum mundi ter millesimum, quingen-
tesimum vigesimum quintum singulari cum laude, ac maxima
auditorum frequentia docuisse dicitur. Sic scholas à patriar-
chis in Ecclesia Dei docentibus originem traxisse manifestum
est. Atqui cum filij Israel in AEgypto à vera doctrina & reli-
gione ad detestabiles ac idololatricos cultus se convertissent,
de quibus apud prophetam Ezechielem querimonie habentur,
Deus ut veram doctrinam ex omni depravatione, corruptela,
& vanis opinionibus in pristinam puritatem vindicaret, Moysen
omnibus AEgyptiorum disciplinis excultum, ut in actis Apo- *cap. 7.*
stolicis de ipso scribitur, excitavit, in cuius politia ad taberna-
culum, ut vocabatur, classes sacerdotum, & Levitarum consti-
tutæ fuerunt, non solum ut ibi mactarent pecudes, sed multo
magis ut legem populo enarrarent, animis ambigentibus re-
sponderent, dogmatumq; controversias iudicarent. Sicut Deu- *cap. 17.*
teronomion Moysis cōtroversias ad sacerdotes leviticos, & lo-
cum tabernaculi, ne arbitrio potentum, sed lege divina dirime-
rentur,

rentur, referri jubet. Quocirca & Moyses Dei jussu per universam regionem quadraginta octo civitates Levitis, quorum tribus ad illud sacerdotium electa fuit, assignavit, ut in illis scholæ constituerentur, in quibus & Levitæ juniores ad illud munus subeundum educarentur, & homines ex aliis tribubus rectè instituerentur. O institutum, ad cujus memoriam nostri animi sæpè ut excitentur, dignissimum: ô res sempiternæ hominum memoriæ commendatissima: ô religiosissima tot civitatum consecratio. Præter illas autem 48 scholas particulares, seu pædagogia, ut nobis loqui in more positum est, à Moysè fundata, Deus eo loco, ubi arca foederis servabatur, aliam scholam doctiorem, seu Academiam constituit, cui summum sacerdotem rectorem præfecit. Sic legitur Samuel puer à parentibus Deo devotus, ut in ipsius domo educaretur, & in fidelem Domini prophetam evaderet. Qui deinde & ipse inclytam scholam *Βεθλὴμ τῆς θεῆς* gubernavit. Ut enim templum montis domini, ita schola collis vocabatur, ex quo ille adauctus, conservabatur. In quas scholas & reges filios suos, ut à prophetis & sacerdotibus erudirentur, tradiderunt. Sicut David Solomonem scholæ ac institutioni Nathan prophetæ commisit. Qua ratione & Ioas à summo sacerdote Ioiada educatus legitur. Etenim in veteri testamento cum traditiones commentitiæ, cultusq; idololatrici irrepsissent, & veram doctrinam depravassent, scholæ prophetarum à Deo excitatorum clarissimum hominibus in magnis errorum & inscitæ tenebris versantibus lumen prætulere, illosq; ab his ad integritatem veræ religionis, & sanitatem averterunt. Sic Ieroboam rex impius, sub quo propheta Achias Silonites floruit, cum consilium mutandæ religionis omnium hominum vocibus vituperandum iniret, vitulos aureos in duobus regni finibus erigeret, diesq; fastos & adorationes, pijs sacerdotibus in exilium actis, institueret, Deus per scholas prophetarum veram religionem, & cultum sui instauravit, quorum discipuli filij prophetarum dicti

1. Reg. cap.
1.

2. Reg. 12.

4. Reg.
cap. 12.

3. Reg. cap.
13.

4. Reg. 2.

dicti fuerunt. Quibus in scholis præter doctrinam verbi diuini
alias etiam disciplinas propositas fuisse inde manifestè depre-
henditur, quod rex Salamon sapientiæ laude celeberrimus ^{3. Reg.}
scribitur multos doctos professores sibi adjunctos habuisse, & ^{cap. 4.}
de varijs arboribus, herbis, jumentis, volucris, reptilibus, &
piscibus disseruisse. Ex qua schola postea Hierosolymis septua-
ginta duo viri linguarum peritissimi ad regem Aegypti Pto-
mæum Philadelphum, ut biblia ex Hebræorum lingua in græ-
cam transferrent, missi fuerunt. Inde & pastores Ecclesiæ Dei ^{cap. 7.}
vocatos fuisse testatum facit excusatio prophetæ Amos. Qui
cum demonstrare vellet, se peculiari modo ad vaticinandum
vocatum esse, ait: Non eram propheta, neq; filius prophetæ,
sed caprarius eram vellicans Sycomoros. Achiam tempore Alæ
Hanania secutus est. Deinde excitatus est Elias, qui populum
Israeliticum circiter viginti annos veram religionem, & cultus
Dei docuit. cuius doctrinas Deus quoq; insignibus miraculo-
rum testimonijs confirmavit, quem coetum discipulorum sibi ad-
junctum habuisse dictum domus eius, hoc est, scholæ de sex
millibus annorum mundi testatur: sex millibus annorum dura-
bit mundus, postea destruetur: duo millia inane: duo millia
lex: duo millia Messias: Ac si qui anni deerunt, propter pecca-
ta nostra deerunt. Elias autem cum diu res maximas gessisset,
antequam à Deo in coelum vectus est, successorem discipulum
Dei iussu Helisæum delegit, qui ab illo spiritum fortitudinis, di- ^{3. Reg.}
lectionis, ac modestiæ petijt. Sunt quidem præceptoris res in ^{cap. 19.}
scholastico vitæ genere gestæ omnibus celebrationibus dignæ, ^{4. Reg.}
neq; tamen discipuli Helisæi facta illis inferiora, videntur obli- ^{cap. 2.}
vione conterenda, sed perpetua memoria repetenda: non si-
lentio prætereunda, sed omnibus rationibus prædicanda: non
taciturnitate obtenebranda, sed omnibus præconijs & laude
prosequenda. Hic enim annos circiter septuaginta non solum
præcipua regni consilia gubernavit, sed etiam scholarum ope-
ras sustinuit. Cum eum magna frequentia & assiduitate passim
discipu-

4. Reg.
cap. 2.

4. Reg.
cap. 4.

lib. antiq.
6. cap. 12.

discipulorum agmina sectarentur. De quo & sacris literarum monumentis consignatum legimus, cum in prima visitatione scholæ, quæ fuit in Iericho, aquas coniecto in earum scaturiginem sale sanasse, ita ut postea locum mors & omnis sterilitas deseruerit. Sal autem fuit verbum Dei, quod mortem & omnes pestes aufert, ac vivificat, sine quo omnia mortua sunt, & sterilia, omnia inutilia: cum quo omnia viva, omnia fructuosa existunt. Legimus & de eodem propheta & pædagogiarcho, quod in visitatione in Gilgal coniecta in ollam coctionis colocynthidum agrestium farina magnam filiorum prophetarum frequentiam pauerit. Ita hic scholas inuisit, & ut multi educarentur curavit, qui Ecclesiæ apud posteros rectè consulerent. Helisæo successit Ionas, quem filium fuisse mulieris Sareptanæ ab Elia ex morte revocatum arbitrantur. Deinde abductis decem tribubus Esaias in Iuda successit, qui docuit annos circiter octoginta, & regnum maximis calamitatibus, & ingentibus bellis liberavit. Nam quilibet propheta habet insigne aliquot *πλιτδμα*. Huic autem doctori *συγγρηγοι* fuerunt, Oseas, Obadias, Amos & Micheas, cuius tempore & Ioëlem concionatum fuisse Hieronymus existimat. Sicut sub Iothan & Nahum claruisse Iosephus narrat. Postea verò excitatus est Ieremias, qui annos circiter quadraginta concionatus est. Cujus *πλιτδμα* in specie quidem triste, sed tamen salutare fuit. Siquidem hortatu deditiois faciendæ reliquias gentis servavit, cum alij depulsis hostibus populo salutem retinuissent. Quam ob causam cum malè apud plerosq; audiret, Deus in exilio babilonico Ezechielem excitavit, qui populum captum consolaretur, & contra falsos, qui Ierosolymis erant, prophetas vaticinium Ieremiæ confirmaret. Nunquid hic scholas defuisse putas? Num cum populo etiam optimarum rerum studia in fordibus & luctu jacuisse existimas? nunquid nullum hic docendi vestigium apparuisse opinaris? Profecto nemo rationis compos hanc mente opinionem comprehendere potest. Cum enim Iu-

nim Iudaici reges non alerent doctores, alunt Babylonici. Danielem enim cum sodalibus per triennium artes & linguas Chaldæorum jussu regis Nebucadnezaris didicisse legimus. *Dan. 1.* Quanquam autem rex eo facto commolitus fuit, ut Daniel ab agnita suæ religionis veritate descisceret, ac se ad vanas Chaldæorum superstitiones converteret, consilium tamen tam malitiosum, tam fraudulentum, tam dolosum hunc eventum habuit, ut Israelitarum doctrina in Chaldæorum scholam influxerit, doctoribus eius penitus innotuerit, ac tanta longinquitate ad posteros producta fuerit, ut annis quingentis post ex schola Danielis Magis in oriente de rege, qui Iudæis nasci deberet, constiterit. Danielis autem studium & doctrinam, & quam in scholastico vitæ genere consecutus est, laudem, ut cognoscamus, ipsum quæso è beatissimo justorum cubiculo evocemus. Quod si fiet, sic loquetur, ac sic de discipulorum majestate, ac excellentia verè gloriabitur. Ego non solum subditos, sed etiam augustissimos reges sapientiam & virtutes docui: Ego summum Assyriorum regem Nebucadnezarem verè religionis noticia instruxi: Ego maximum Babylonix regem Evilmerodachum erudivi: Ego illustrissimum Medorum regem Darium institutione formavi: Ego potentissimum Persarum Monarcham Cyrum doctrina expolivi. Ita auditis Danielem de labore suo scholastico se meritò jactantem. Quem enim virum ex omnium ætatum ac temporum memoria invenies, qui tantos heroes discipulos habuerit? Post *ἄλωσιν* autem istam Babylonicam, cum civitates illæ selectæ & Leuiticæ non amplius ad dictum usum reservarentur, earum loco in ciuitatibus & oppidis totius Iudææ synagogæ constitutæ fuerunt. Quo tempore Esras rector scholæ fuit, qui libros Mosaicos publicè interpretatus est, sacra, dies festos & disciplinam restituit, superstitionumq; gentilitatem extirpavit. Postea Nehemias extitit, qui sabbatum religiose coli jussit, & alia salutaria de optimis rebus præcepta tradidit. In qua administratione cum hi
D vitam

vitam posuissent, successit Simon Oniæ filius pietate ac vitæ innocentia laudatus, quem Syracides celebrat, quod gentem suam à pernicie liberavit, quem ut stellam matutinam in medio nebulæ, & quasi lunam plenam iu diebus suis luxisse, & quasi solem in templo Dei effulsisse ait. Deinde paulò ante Maccabæorum tempora, cum pontifices certarent inter se ambitione, emerent pontificatum à vicinis regibus, doctrinamq; negligenter, quanquam collapsis scholis magnum vulnus accepit religio, voluit tamen Deus superesse aliquas reliquias, & per Maccabæos doctrinam restitui. Licet autem post hos creverit impudentia in populo Dei, & repudiatis prophetarum monumentis sectæ Pharisæorum & Sadducæorum extiterint, qui multa dogmata commentitia invexerunt, quibus integritas cultus divini ad maximam perniciem vocata fuit, tamen ulq; ad excisionem templi secundi Ierosolomytani semper viros in liberalissimarum artium studijs, doctrinisq; versatos scholis præfectos fuisse libelli Iudæorum Chronici (ut Galatinus scribit) testantur. Hi fuerunt colles montium domini in veteri testamento: Scholæ, inquam, fuerunt, in historica antiqui fœderis narratione potissimum observatæ. Quas postquam animo perlustravimus, & scholas in novo testamento celebratas contemplabimur.

cap. 22.

Quanquam tempore Christi nascituri celebres Hierosolymis scholæ fuerunt, ut Evangelica narratio docet de Simeone & Pharisæis, quod suos habuerint discipulos, & in actis Paulus commemorat, se ad pedes Gamalielis legis doctoris diligenter in patria lege institutum esse, tamen scholarum novi fœderis initium à Iohanne baptista ducemus. Qui cum esset *ἠγέρωνος* Christi salvatoris, & vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, quem parens Zacharias prophetam altissimi appellat, eundem multos auditores & coetus discipulorum in doctrina Evangelica erudivisse, res minimè dubia est. Nam & illud historia de duobus eius discipulis ad Christum missis quaesitum

Luc. 1.

situm an Iesus esset Messias, ostendit. Hunc ipse Christus, nuem digito ille monstravit, secutus est. Sint sanè, quas hactenus commemoravimus, scholæ præclaræ, sint illustres, sint laudabiles, sed cum hujus synagoga in æqualitate non ponenda. Quibus enim, ô Christe salvator *κύριε τῶν γνώσεων*, verbis immensum tuum amorem erga auditores vera doctrinæ cælestis cognitione imbuendos exprimemus? qua ratione tuam fidem & assiduitatem hoc in genere celebrabimus? quibus illius tui studij eventa laudibus prosequemur? Tu enim unica *Esai. 53.* humani generis salus, qui scientia tua multos justificas, puer duodecim annorum scholasticos coetus non improbasti, sed tua disceptatione cohonestasti: Tu illam celebritatem non damnasti, sed plurimum ornasti, cum parentibus responderes: *Luc. 2.* an nesciebatis, quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Tu ostium scholarum tuum os constituisti: hoc aperiens salutariter auditores docuisti: Tu publicè officium usurpans publicos concionum conventus egisti, qui solidam tuæ doctrinæ scientiam consequerentur, & postea Apostolorum munus sustinere possent: Tu septuaginta alios electos instituisti, donisq; *Luc. 10.* miraculorum auxisti, qui operarij in messem tuam missi fuere. O beatissimæ tanto præceptore scholæ: ô augustissima earum consecratio, non à creatura, sed à creatore: non ab homine doctore, sed ipso salvatore: non à Mystagogo, sed ab ipso Christo facta. Quanquam autem Apostolos non ex synagogis & celebrioribus scholis, quarum eo tempore multæ Hierosolymis constitutæ fuerunt, vocavit, sed homines imperitos, omnisq; doctrinæ rudes delegit, tamen historia Evangelica docet, quod illos, quos in Apostolorum numero repositurus erat, non à retribus abductos statim ad docendum miserit, priusquam auditi, & instituti essent, sed secum usq; ad annum quartum detentos docuerit, & de rebus salutaribus erudiverit. Deinde tanti præceptoris Christi vestigijs discipuli Apostoli insistentes, fideliter veram de pietate, cultu religionis, & divina sapientia doctrinam in

lib. 3. cap. 30. nam in scholis traditam ad posteros propagarunt. Sic de Iohanne Evangelista & Apostolo Nicephorus refert, quod celebri semper scholæ præfuerit, ex qua multi doctrinæ laude insignes viri prodierunt: quales fuerunt Papias Hieropolitanus Episcopus, Polycarpus Smyrnensis, & Ignatius Antiochenus. Sic Apostolus Christi Petrus discipulum Marcum sibi adjunctum habuit, qui postea Evangelicam, ut in schola D. Petri eam perdidicerat, historiam conscripsit, ut ex Eusebio patet, qui ex Papias hæc refert. Sed quis scholasticas Pauli Apostoli operas, qui præclarissimum à Deo ipsi tributum titulum gestavit, quod esset *σκευος εκλογης* vas electionis, ut portaret nomen eius coram gentibus, regibus, & filiis Israel, hic silentio præteriret? Quis non divinis laudibus ornaret? Siquidem hic mirando modo ad Deum conversus continuo in synagogis Damascenis

Act. 9. 13. cap. cap. 14. Christum docuit: Hic Hierosolymis nomen domini professus celebravit: Hic in Ecclesia Antiochena Doctor gentium electus in Cypro, ut Salamina Iudæorum schola, verbum Dei prædicavit: Hic apud Paphios eò proconsulem insulæ P. Sergium miraculo, ut doctrinæ veritatis fidem tribueret, adduxit: Hic eruditissima concione Antiochenis Iudæorum synagogis Pisidiæ, & gentibus Christi notionem aperuit: Hic Iconij Phrygiæ lucem salutaris doctrinæ accendit: Hic in celebribus Lycaoniæ urbibus Evangelium gratiæ Dei propagavit: Hic Pergæ in Pamphilia homines veræ religionis cognitione imbuit: Hic in Syria & Cilicia Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & Seniorum, confirmavit: Hic Philippis Macedoniae viam salutis annunciavit: Hic Thessalonicae in Synagoga de scripturis disseruit: Hic Berrhoeæ Christi causam egit: Hic Athenienses noticia verbi instruxit: Hic Corinthi in Synagoga disputavit: Hic Ephesi cum Iudæis sermonem de verbo contulit: Hic Galaciam regionem, & Phrygiam docendo peragravit: Hic Troade sermone in mediam usq; noctem protracto de doctrina disceptavit: Hic Meleti

Act. 18. Act. 20. consili-

consilium Dei exposuit: Hic coram rege Agrippa suæ fidei & *Act. 26.*
 doctrinæ confessionem edidit: Hic Romæ fidenter salutare *Act. 28.*
 Dei notum fecit. Ita Paulus coram gentibus, ita coram regi-
 bus, ita coram filijs Israel nomen Domini portavit. Philippus
 autem in Iudæa Evangelium docuit: & Azoti Lyddæ, Assaron,
 Ioppe, & Cæsareæ Ecclesiam collegit. Sic & reliqui discipuli
 eodem docendi verbum officio functi sunt. Etsi autem id tem-
 poris erant Apostoli, erant Prophetæ, erant doctores, & Ev-
 angelistæ, qui munia ministerij optimè sustinere possent, ta-
 men & scholastica institutione posteritati consulere voluerunt.
 Quapropter D. Apostolus suum Timotheum bonum deposi- *2. ad Ti.*
 tum custodire per Spiritum sanctum jubet, ac consuetudinem *moth. 1.*
 instituendi alios ei commendat, ubi inquit: Quæ audisti à me
 per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui e-
 runt idonei, ut alios quoq; doceant. Post Apostolorum au-
 tem tempora, ut scholæ conservarentur ad conficienda, in qui-
 bus antea præceptorum vestigia impressa erant, curricula, ho-
 rum discipuli partes docendi susceperunt. O res omnibus
 pijs hominibus quàm gratissima: ô res ad confirmandas men-
 tes quàm utilissima, scire veteres Apostolorum quasi per manus
 traditas sententias: scire per quos autores doctrina propagata
 fuerit. Ita de beati Iohannis discipulis, quorum jam antea
 mentio facta est, Papiæ Hieropolitano, Polycarpo Smyrneni, *cap. 36. &*
 Ignatio Antiocheno historia Ecclesiastica prodidit, quod sua *39. Actri-*
 doctrina celebritatem sermonis hominum consecuti fuerunt. *part. lib.*
 Sic Marcum Apostoli Petri discipulum primum in Aegyptum *10. cap. 9.*
 missum ibi Evangelicam historiam à se compositam tradidisse,
 primumq; Ecclesias Alexandria constituisse Eusebius refert. *lib. 2. cap.*
 Vbi & scholam Ethnicam per eundem in Christianam commu- *16.*
 tatam esse consentaneum est. In qua postea eruditione & vir-
 tute illustres viri Pantænus, Clemens, Origenes, Heraclas,
 Dionysius animos discipulorum non solum Philosophicæ, sed &
 Catecheticæ verbi divini doctrinæ cognitione imbuerunt.

*Euseb. lib.
5. cap. 10.*

Quapropter & ex hac schola celeberrimi doctores, Eusebius, Emissenus, Cæsarius, Basilius, qui illam pulcherrimam doctrinæ universæ officinam nuncupat, prodierunt, & Pastores ad vicinarum regionum Ecclesias missi sunt. Sic divorum patrum ætate non tantum Ecclesiæ salutem Episcopi, Sacerdotes ac Diaconi paruerunt, sed & doctores juxta eam scholas gubernaverunt, quæ postea viros ministerij munia sustinentes subministrarunt. Proinde quis tuam ô Cæsarea scholam tacitus præteriret, in qua Theodorus, & Anthenodorus animis à Philosophorum commentis, ad veræ fidei doctrinam traductis tanto studio, diligentia & attentione Origenem quinquenni-um audiverunt, ut statim ad sublimes, ac augustos inde episcopatus honores ascenderint? Quis tuam ô gloria mundi Roma scholam silentio prætermitteret? Quam Iustinus Martyr, extirpatis opinionis humanæ sapientiæ inventionibus, studijs doctrinæ cælestis veritatis instruxit, ac gloriosè ornavit. Quis tuos in hoc vitæ genere, ô Basili, labores reticeret? Quis tuam, ô Nazianzene in scholarum salute fixam operam intactam relinqueret? Quis tuam ô dive pater Augustine diligentiam oblivione contereret? Vos enim loca ab aditu & strepitu hominum remota selecta scholis consecratis: vos in illis conventus egistis: vos non de rebus sophismatum futilibus, sed utilibus disputastis: Vos in cælestium rerum interpretatione animum occupatum habuistis. Sit faustus vester labor: sit felix opera: sit prospera diligentia: sit beata secessio. Quanquam autem horum exempla & multi alij divinitus excitati viri secuti sunt, & collegia constituerunt, tamen ea injuria temporis, & bellicis tumultibus dissipata & eversa sunt. Quapropter cum reliquæ Ecclesiæ, quantulæcunq; illæ erant, bonarum artium opem desiderarent, collegia canonicorum, & monasteria, condita fuere, ut essent *παιδείρια καὶ φρονήσια*, in quibus optimarum rerum ac literarum studia conservarentur. Tale ô beate Martine tu monasterium fundasti, cui doctrinam à præceptore

*Sozom.
lib. 6. cap.
15.*

ptore Hilario perceptam communicasti, quod postea multos optimarum rerum studijs excultos viros Ecclesiæ, & scholis regendis suppeditavit. In tale monasterium quidam Britanus, Congellus, Bannochorensis Angliæ collegium commutavit cujus exemplum Germani imitati sunt.

*Extat apud Bala-
um.*

Tale monasterium Ratisbonæ extructum fuit, cujus studia eam ob causam maximopere celebrantur, quod inde multi, sicut ex alijs quoque monasterijs prodierunt, qui in exædificatione Ecclesiæ, & integro docendi munere in Germania tuendo omnem diligentiam, curas & operam fixerunt. Sic Ludovicus pius Caroli Magni filius vetus Galliæ monasterium Corbejanum in Germaniam transtulit: & prope flumen, Visurgim monasticam scholam constituit, quæ doctrinæ & virtutis laude celeberrimum virorum alitrix fuit, quibus inde egressis summi officiorum, & dignitatum honores delati fuere. Quo consilio & Ecclesiæ Cathedrales constitutæ, & à gubernatoribus amplissimis dotibus auctæ sunt, ut essent viva sanæ & orthodoxæ doctrinæ, religionis, cultusque Deo tribuendi, exemplaria, quæ vicinæ Ecclesiæ imitarentur. Vnde est, quod Chrysostomus ejusmodi Ecclesiam, cui præerat, cathedram doctrinæ nuncupavit. Quam ob causam & reges in Gallia, & imperatores in Germania ad Christi salvatoris cognitionem vocati templa Cathedralia condiderunt. In quem finem Carolus Magnus illustrissimum illud veræ pietatis erga Deum, ardentisque erga Christianam religionem & Ecclesiam studij: item eximiarum, tantoque gubernatore dignarum virtutum, sapientiæ, justitiæ, fortitudinis, clementiæ ac beneficiæ exemplum in Saxonia illa construxit, & magnificentissimis bonorum largitionibus confirmata ornavit. Hæc tua vita est, hæc tua virtus, hæc tua gloria, ô magne Carole, ô ter maxime imperator, non cum tempore dimissa, sed cum omni posteritate adæquata: quæ omnium seculorum memoria vigebit: quam omnes populi alent: quam ipsa æternitas semper intuebitur. Hujus vestigijs

*Epiphanius:
contra Aeri-
um.*

*Homilia
1. in Iohan.*

*Philip. lib
4. chron.*

vestigijs cum insisteret, nunquam interituris literarum monumentis celebratissimus heros, Henricus Leo, stirps domus principum Brunovicensium & Lunæburgens. pater ducatus, præter alia, quæ magnificentissimè ab ipso gesta sunt, & quibus urbem Brunovicum amplificavit, firmavit, ornavit, jactis fundamentis Ecclesiam ibidem cathedralem S. Blasij ædificavit. Proinde cum collegia canonicorum, regum, principum & aularum negotijs occupata studia literarum intermitterent, ac monasteria ceremoniarum ordinatione, & Apitij sodalium multitudine onerata, graves & molestas docendi partes simul sustinere non possent, scholæ universales seu Academicæ, quibus illæ imponerentur, exortæ sunt. Quo consilio Theodosius junior Bononiæ in Italia laudatissimam scholam omnium liberalissimarum doctrinarum altricem fundasse, & aperuisse creditur. Sic rex Ferdinandus Neapoli inclytam Academiam, quam rex Alphonsus frequenti visitatione, diligentiq; inspectione fovit, construxisse scribitur. Quam ob causam & laudatissimus imperator Carolus magnus (cujus laudata & benedicta sit iterata mentio) Parisijs in Gallia, Ticini in Italia, Osnaburgi & Reginoburgi in Germania scholas universales constituisse fertur. Quæ ratione & celebratissimus rex Mathias in Pannonia omnem curam, multasq; opes ad scholarum institutionem, cætus docentium & discipulorum conservationem ac bibliothecarum instructionem contulisse memoriæ proditum est. Quo in genere regis majestatis augustissimi Daniæ regni Frederici primi virtus, gratia, benignitas & magnificentia laudatissima sunt, qui pio affectu Ecclesiæ saluti parens Academiam Hafniensem in Copenhagen doctrinæ cælestis custodem, justitiæ sedem, fidemq; omnium humaniorum literarum domicilium extruxit. Quam gloriosissimis pietatis officijs augens postea divinæ gratiæ luce serenissimus rex Christianus tertius majorum decus instauravit. Quapropter & æterna laude efferenda est constitutio Cæsareæ majestatis & ordinum Romani impe

à Pontano.

ni imperij, qua in aurea bulla gravissimo consilio sancitum est, ut singuli electores regni proceres sua magnificentia & opibus Academiam doctrinae coelestis, virtutum, linguarum ac omnium laudatissimarum disciplinarum nutricem alerent.

Quod & maximo Zelo, glorianda cura, celebrandaq; fide ab eorum celsitudine ita confectum esse, ecclesia Dei, schola ac res publica summo cum emolumento sentit. Quorum exemplum cum alijs, tum illustrissimus princeps ac Dominus, Dominus Julius, Dux Brunovicensium & Lunaburgens. imitatus hanc Academiam Juliam aeternum suae erga Deum pietatis, reverentiae & cultus, summiq; erga hominum salutem studij monumentum erexit. Quae innata coelesti favore, & impulsu principum hujus familiae pietas, naturae propensio, & virtus est, quorum beneficentia, quam benigne & laudabiliter erga Ecclesiam & scholas exercent, multi fructi sunt. Quae se & in illustrissimo ac optimo principe ac Domino, Domino Gulielmo laudatissimo Brunovicensium & Lunaburgens. Duce, qui paucos ante menses a negotijs hujus vitae avocatus, & caeteri caelestis Academiae conjunctus est, magnifice & luculenter ostentaverunt. Qui praeterquam quod Ecclesijs & scholis suae ditioris pie & recte ordinatis paterna inspectione & cura attentè prospexit, suo patrocinio, munificentia & liberalitate, ut quidam gubernationis ipsius alumni in Orthodoxis Academijs educarentur, clementer & benefice curavit. Cujus beneficij collationem, & mea studia per quinquennium aluisse humiligratoq; animo agnosco, & praedico. Sit beatissima tam piarum & salutarium institutionum tantorum principum memoria: sit felicissima recordatio: sit aeterna tam augustissimi operis gloria omnibus seculorum aetatibus augenda. Quos dominorum parentum divinos motus, ardorem & Zelum ut Deus in cordibus filiorum principum, ut bonorum fortunae, ita & animi excitet, confirmet, augeat, constans & assidua nobis cum ipso debet esse actio.

E

tertium

Confecto & secundo nostræ viæ spacio ad tertium pergimus, in quo dignitas scholastici ordinis contēplanda occurret. Verissimum est logicorum axioma, qualis causa, tale effectū. Inter hæc enim naturalis quædam *αἴτις*, habitudo & affectio est. Vnde fit ut argumento causæ res vel laudemus, vel vituperemus. Quid igitur fructuosissima scholarū dignitate honestius, quid dignius, quid laudatius, quid gloriosius esse potest? Nunquid enim originem earum ordinationis privato homini tribuimus? Minimè. Humana enim, quæ respicit ac proponit, non habentur. Nunquid politicum magistratum primum earum autorē nuncupabimus? Fieri non potest. Siquidem omnia, quæ tradunt, hujus potestati subiecta non sunt. Nunquid primam earū inventionē Ecclesiæ assignabimus? Nequaquam. Hæc enim rerum ei ordini commissarum custos est, & causa conservatrix non effectrix. Nunquid angelo omni humanæ conditioni multum longeque antecellenti illam bonitatem acceptam referemus? Neutiquam. Nam & ipse *μετέχει κοινωρίας, καὶ ἐπίσημιας ἁθανάσιας* illius consors est. Quem igitur tantarum rerum, tamque divinorum rivulorum fontem aperiemus, quam primam causam constituemus? Profectò non hominem, sed hominum fictorem: non angelum, sed angelorum factorem: non ullam creaturam, sed omnium rerum creatorem. Deus enim est, Deus est, ens illud *αὐτὸν αἰώνιον, ἀπρόγαθον, ὡς τῶν φώτων*, qui in rerum primordijs in paradiso cœlestis gaudij & beatitudinis orto arborem cognitionis boni & mali plantavit: rationem docendi discendi que ordinavit: scholas, scholas, inquam, constituit, & domum suam atrijs circundedit, amplificavit, stabilivit. Etenim in scholis Paradisus Deo præparatur: Salutaribus seminibus conferitur: arbor vitæ colitur: unde originem trahentis fontis salutis quatuor sunt celebres fluvij, Phison *χρυσόφορος*, cujus pretiosa sunt Margaritæ cœlestis thesauri, & berylli divinæ sapientiæ excrementa: Gihon, unde optima æternæ justitiæ munera extrahuntur: Tigris, qui gloriosa integritatis, & ve-

Plato in politico.

Idem in Timæo.

Chrysof. panegy. de angelis. Psal. 92.

Genes. 2.

& veræ sanitatis dona sua velocitate fundit: Euphrates, qui dulcissimos omnis scientiæ, & liberalis doctrinæ fructus profert: In scholis locus invocationis Enos consecratur, aræ patrum extruuntur: columnæ disciplinarum ob mundi cataclysmum eriguntur: In scholis familia Eberis linguarum custos alitur: arca fœderis asservatur: divinum æternorum & spirituum honorum depositum continetur. Atqui humanæ sapientiæ doctores dignitatem rerum subjæctæ materiæ ratione æstimandam esse docent, cujus quanta bonitas est, tanti & adjuncti occupati præstantia & valor censetur. Scholastico igitur ordine, quem vitæ statum meliorem, quem fructuosorem, quem salubriorem inveniemus? Olim non sine detestabili superstitione reliquiarum sanctorum hominum illatione certa loca consecrari opinati sunt, quibus eam ob causam maxima reuerentia & honor fuit tributus. Quanta igitur dignitas, quanta excellentia, quanta gloria scholarum erit? In quibus non residuæ alicujus beati hominis partes, sed omnis beatitudinis autoris, sanctitatisq; largitoris reliquiæ depositæ sunt: Immo super quas ipsa Dei facies, cujus contemplatio & lumen omnia alit, omnia fovet, omnia vivificat & sustinet, conversa est. Quibus cunæ & fasciæ Christi salvatoris mundi conclusæ custodiuntur. Sed tantæ sanctimonix & dignitatis quis finis, quis usus, qui effectus? Certè antea celebrati ingentes. Hic enim est ordo vitæ, qui Ecclesiæ Dei episcopos, doctores, inspectores, presbyteros, pastores & diaconos largitur: Hic ordo reipublicæ imperatores, cæsares, reges, principes, comites, barones, nobiles, consules, & alia magistratum genera munerat: Hic ordo œconomix parentes, liberos, dominos, servos, maritos, vxores rectè dispensare docet. Verùm enimverò, quò major salus hominum in his rebus sita est, eò crudelior rabies & insultus Diaboli sentitur, scholas mille artibus, fraudibus, dolis ac præstigijs destruentis: machinationesq; ac insidiæ hostium Ecclesiæ isti adhærentium, qui easdem

E 2

imma-

immani odio persequuntur, varijs modis affligunt, contumelia afficiunt, maledictis ac probris, ut in omnium offensionem incurrant, vexant. Etenim ut reipublicæ literariæ fundamenta evertant, auctoritatem divinæ jussionis quadam scurrilitate & risu elevant: cultum Deo tribuendum insidiosè corrum-punt: veram ejus invocationem depravant: sacraq; precationum jura, quibus omnia bona, & ἐπιπραξία à Deo impetrantur, foedè, turpiter & perfidiosè prophanant. Qui si aliquando experiantur, non desiderari divina gratia viros, qui eadem in furiosorum autorum capita retorquere sciant, ac secundum verbum sapientis juxta stulticiam eorum respondere ipsis & audeant & possint, vim & Diabolicam tyrannidem intentant: Julianos Apostatas agunt, & fabrilem Philistæorum more artem de terra Israelitica auferunt, ne hastis & gladijs instructa à furore & insania rabiasarum belluarum se defendat: violento, inquam, modo, & edicto studia pietatis, artium, & liberalium doctrinarum tollunt. Hæ strophæ divina virtute cavendæ sunt: hæ vires cælesti ope frangendæ: hoc malum amovendum: hæc pestis extinguenda est. Quapropter cum tantæ causæ constitutionis scholarum sint, tam laudato studio hæ ab initio mundi ecclesiæ Dei, tanquam arteriæ in hominum corporibus venis conjunctæ fuerint, tanta earum præstantia dignitas & gloria habeatur: tam immanes hostes inimicissimè ac infestissimè undiq; illas oppugnent, omnes homines hanc operam sumere decet, ut scholæ à vi & tyrannide Diabolica, rabie ac insultu furiosorum hostium integræ conserventur, constituentur, foveantur, sustententur, augeantur, floreat. Quod cum divinam curam & auxilium desideret, tibi æterne Deus, pater Domini & salvatoris nostri Iesu Christi, cum spiritu sancto, toto pectore gratias, quam animo concipere possumus, maximas agimus, quod ecclesiam in his terris collectam & scholas hoc turbulentissimo & calamitosissimo tempore paternè & clementer protexisti, ac illis veram doctrinæ cælestis prophetis ac apostolicis

Proverb.

21.

1. Reg. 13.

stolicis scriptis comprehensam tuam lucem, bonitatem, sapi-
entiam ac justiciam communicasti: Te datorem & conserva-
torem omnium salutarium rerum: te altorem: te omnia tuo
numine sanctificata vivificantem, te, inquam, veris gemitibus
& assiduis votis oramus, ut hac cælesti æterni thesauri gratia,
hoc summo salis & farinae Helisæi bono, nos quàm diutissimè in
concordia concessis Alcedonijs frui permittas: ac magistra-
tum tuæ dispensationis ministrum sancto tui vultus lumine col-
lustres & compleas, ut fidissimus rerum à te ipsi commissarum
custos sit: Ecclesiæ nutricium, scholarum patronum, publi-
cæq; rei & pacis tutorem se præbeat, ac omnem diligentiam ac
officium in hoc conferat, ut illis hospitia sint, ne lux divinorum
documentorum extinguatur, vel corruptelarum tenebris ob-
scuretur, sed integrè, pureq; ad multa secula transmissa toti
posteritati oriatur: Ne nobis scholas ædificantibus ferrum se-
curis in aquam decidat, & submergatur, sed divina ope super-
natet, tollatur, & ad cadendum salutaria nostræ vocationis
ligna accommodetur. Sic ad te conversi summum nobis
propositum finem in hac vita consequemur: te agnoscemus:
te venerabimur: te colemus: te celebrabimus: Sic in futuro
seculo cœtui cælestis Academiæ juncti æterna studia tractabi-
mus: sic perfectæ doctrinæ cognitione, tuo conspectu,
conluetudine omnium angelorum & sancto-
rum hominum, vera læticia, ac sempiterna beatitate per-
fruemur.

*Exemplū
extat lib.
4. Reg.
cap. 6.*

D I X I.

ACTIO

Cum Deo instituta, ut veteri anno
no c. 15. xcii. Epochæ Christianæ lapsa, novè
inchoatus xciii. celebratissimæ illustrissimo-
rum principum domui, quæ Cellis fixa est,
divinam pacem & benedictio-
nem ferat.

*N*is nunc quatuor lapsis portenta tulerunt

*A*stra: poli vates damna nefanda tulit.

*I*ri, dixerunt, totius claustra solutum

*M*undi: vel ruptum religionis opus.

*A*t Deus astrorum rector, vatumq; potenter

*M*iscuit exortis & bona sepè malis.

*S*tat mundus: stat Romulei quoq; gloria regni:

*S*tant & Christiadam gratia, vita, salus.

*S*int hæc pressa licet, tamen haud suppressa resurgunt:

*Q*uod Deuseffecit, tollere novit opus.

*I*ustas ergo, Deus, toto tibi pectore grates

*S*olvimus, utq; tuus laude vehatur honor.

*O*ramus, rege fata novi clementer & anni:

*R*ecta tuo nobis fausta favore vehant.

Dux

Dux cecidit superis lachryma de valle vocatus
Guilhelmus, patriæ gloria, luxq; pater.
Absterfis terræ lachrymis jam pulcher honorem
Effulget, cæli prosperitate fruens.
Temporis hos novitate novos nova gratia salvet,
Qui tua constanti corde statuta colunt.
Aucta sit hac, petimus, vidua cum principe, princeps
In squalore jacens sit domus atq; ducum.
Vox divina ferens animis solatia firmet,
Et DOROTHEÆ cor tueatur ope.
Cor Deus hoc sancto collustres lumine, divæ
Sit pietatis amans: impietate carens.
Actua, virtutis patriæ, benedictio prolem
Heredem foveat, spem, Deus, imperij.
Hæc, ERNESTE tuam, dux illustrissime, vitam
Servet: sint cæli fata benigna tibi.
Hæc q; tuam CHRISTI nomen, dux optime, vitam
Protegat, & cæli fundere nōrit opes.
Hæc vitam fratrum servet, decus atq; sororum,
Ut crescant horum corda timore Dei.
Sint anima salvi: sint sano corpore firmi:
Nam divinam pars utraq; poscit opem.
Integra salva domus subsistat: luce regantur
Atq; tua, fidi pectora consilij.

Hæc ita

*Hæc ita si fuerint, erit ac tua iussio cura.
His, quibus & vigeat publica nixa salus.
Floreat unde tuo catus qui pendet ab ore:
Multum justiciæ luceat atq; decus.
Vnusquisq; suos subeat, tibi vota, labores
Solvens, & concors munia sacra colat.
Exorsus nam sic, medium sic, exitus anni
Divinam noscens sic meditetur opem.
Quodlibet inde tuum factum commonstret honorem
Candida turba piè quod tibi foia gerit.*

A
M. Henrico Achemio Celsitudinis
eorum humili servo.

Nr 407.
83

ULB Halle
000 997 781

3

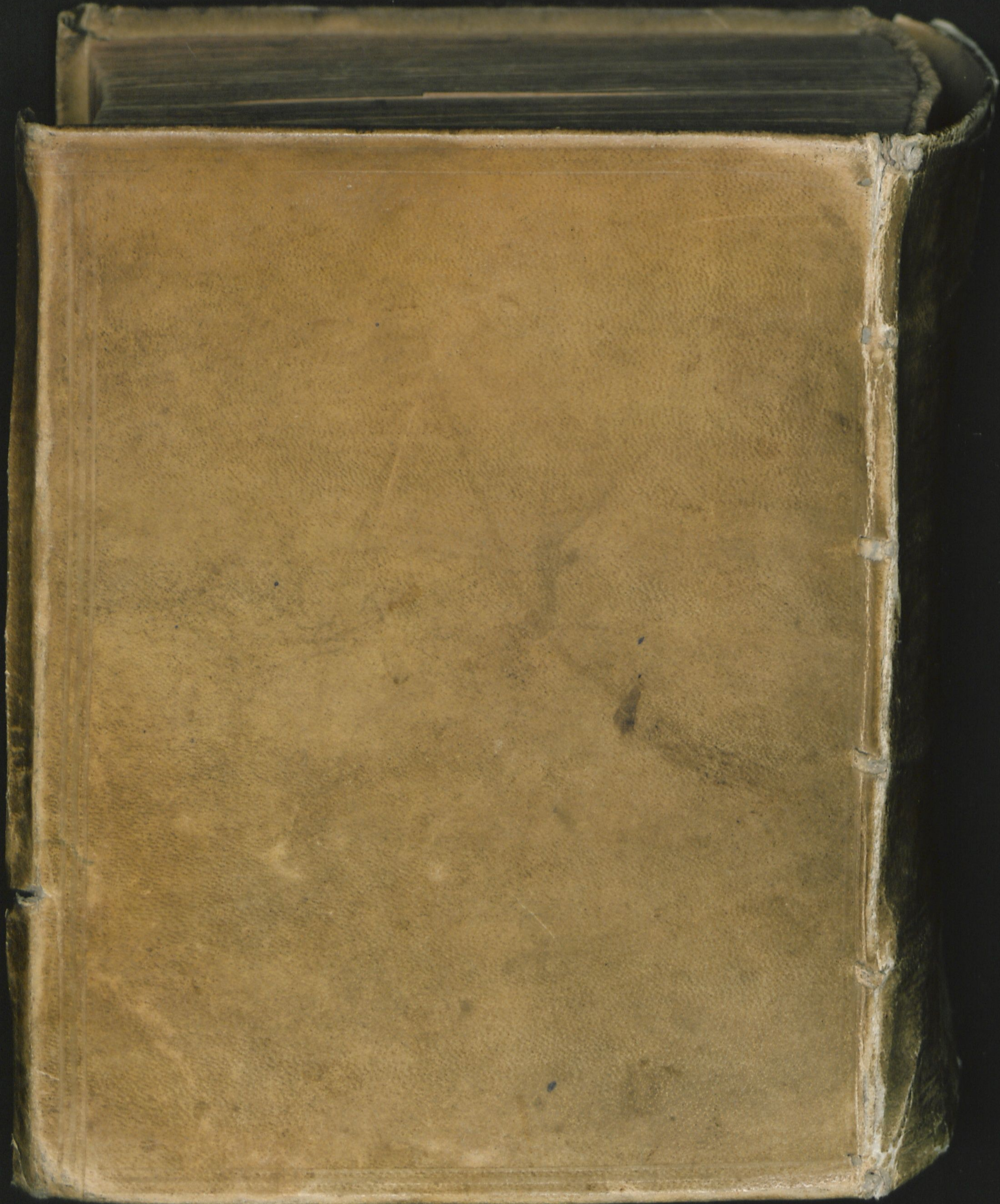
Sb.

[Faint blue ink scribbles]

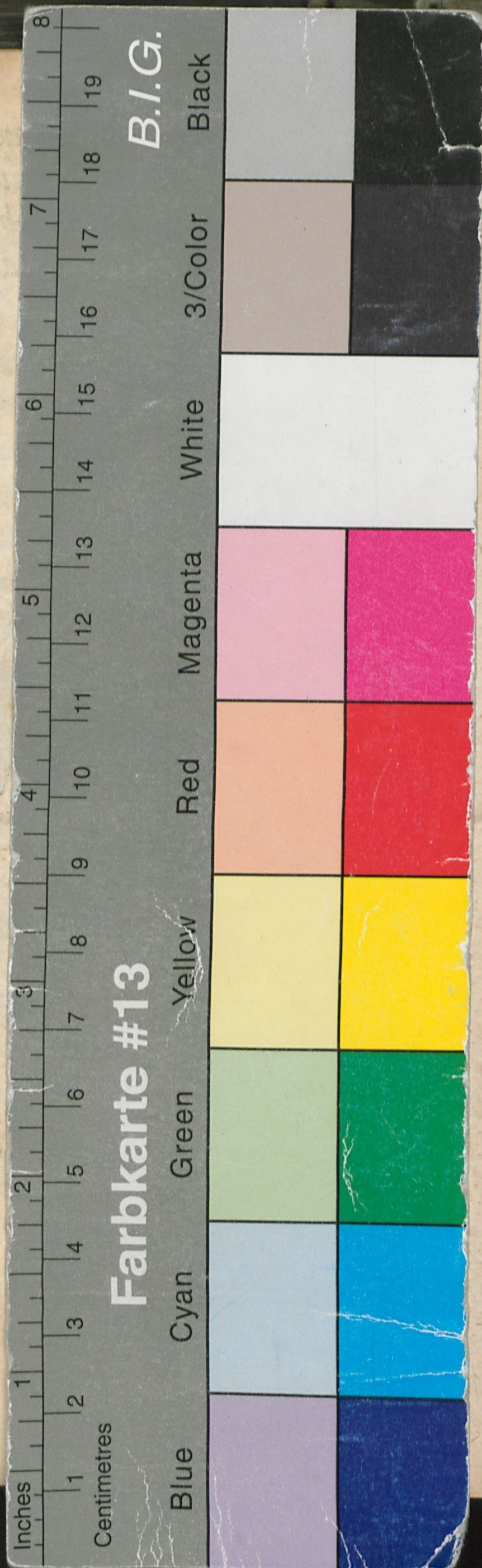
VD 17

ORATIO
DE CAUSIS, CELEBRATIONE AC DIGNITATE SCHOLARVM IN veteri & nouo testamento constitutarum, habita Helmaestadij in inclyta Academia IVLIA Calend: Februarij anni Epochæ Christianæ

CID. ID. XCI.

M. HENRICO ACHEMIO.

HELMÆSTADII
Excudebat Iacobus Lucius, Anno 1593.